

UDK

316.62:316.346.32-053.6

Makale türü:

1.01 Orjinal bilimsel makale

Kabul edildi: 06.03.2018

Revize : 23.03.2018

Onaylandı : 16.04.2018

HİLMİN İNSAN HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Dr. Recep ERYILMAZ

İstanbul/Beşiktaş, e-mail: reyilmaz48@gmail.com

ÖZET

İnsan, akıl, irade ve nefis güçleriyle donatılarak yaratılan, duygu, düşünce ve davranış gibi ruhsal süreçleri yaşayan üstün bir varlıktır. Bu süreçleri yönetmede bilgi önemli bir rol oynar ve insanların zihinlerinde gelişim ve değişim meydana getirir. İnsan bu etkileşim sırasında bilgisini ve aklını sağlıklı kullanabilirse yaratılış gayesini düşünmeye başlar.

Düşünebilen insanların kalbinde yani gönlünde bir iman gerçeği ortaya çıkar. İnanan gönül, manevi duyguların merkezi haline gelir ve nefisle mücadele etmeye başlar. Buradaki en yoğun mücadele, hilim yani yumuşak huylu davranışları gösterme konusunda ortaya çıkar.

Modernleşme adına yaşanan sekülerleşme ve kültürel yabancılaşma insanların manevi duygularının merkezini köreltmüş, nefsani isteklerini tetiklemiş, bunalımlara sürüklemiş, gençliği hız ve haz tutkunu yapmıştır. Haz tutkunu gençler nefsani isteklerine ulaşmak için kaba, sert ve kırıncı davranışlar göstermeye başlamıştır.

Modern popüler kültürün etkisiyle manevi duyguları zayıflamış insanlara özellikle gençlere İslam'ın önemli ahlakî erdemlerinden biri olan yumuşak huylu davranmanın önemini hatırlatmak istedik. Çünkü yumuşak huylu davranmaya; ailede, mahallede, okulda, iş yerinde kısaca insanlarla iletişim kurulan her ortamda ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevlana'nın deyimiyle, testileri kırıp "ben" tasavvuru ve "öteki" algısını "biz" denizinde birleştirmede önemli bir yeri olan yumuşak huylu davranmanın, insanların duygu ve düşüncelerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Hilim, Yumuşak Huy, Yumuşak Söz, Sabır, Kaba.

UDK

316.62:316.346.32-053.6

Article type:

1.01 Original scientific article

Received : 06.03.2018

Revise : 23.03.2018

Accepted : 16.04.2018

THE IMPORTANCE AND PLACE OF GENTLENESS IN HUMAN LIFE

Dr. Recep ERYILMAZ

İstanbul-Beşiktaş, e-mail: reyilmaz48@gmail.com

ABSTRACT

Human being is a superior living creature who is equipped with intelligent, will and elegant powers by experiencing spiritual processes such as emotion, thought and behavior. Knowledge to govern these processes has an important role and brings improvements and changes in people's minds. If people use their knowledge and minds in a healthy way during this interaction they begin to think about the meaning of their creation.

The fact of faith comes to exist in the heart of thinking people. Believing hearts become the center of spiritual emotions and begin to struggle with the human soul. The most intense struggle comes to exist about gentleness or being mild-mannered.

Societal and cultural alienation in the name of modernization has blunted the center of the spiritual emotions of people, triggered their egoistic desires, dragged them into depression and made youth speed freak and jun-loving. Jun-loving youngsters have begun to show rough, hard and hurtful behavior in order to reach their self-sacrificing wishes.

We tried to explain the people especially youngsters whose spiritual feelings are weakened by the influence of modern popular cultures the importance of being soft-tempered, one of the important moral virtues of Islam for young people.

Because it is required to be mild manner in family, in the neighborhood, at school, at work briefly everywhere contacting with people.

Key words: Gentleness, Soft Behavior, Soft words, Patience, Tolerance, Rough.

GİRİŞ

İnsanın karşı karşıya olduğu iki gerçeklik vardır. Bunlardan birisi bilimin “evren” dediği, insanların da vücutlarıyla içinde buldukları gözle görülen maddi dünyasıdır. Diğeri de her insanın düşündüğü, hayal ettiği, inandığı, duyguları ile yaşadığı manevi dünyasıdır. Birinin maddi, diğerin manevi olması gerekçesiyle birbirinden bağımsızmış gibi görünen bu iki dünya arasındaki etkileşme şüphesiz bir gerçektir. Maddi dünyada olan olaylar ve haberler kişinin manevi dünyasını da etkiler, onu üzer, sevindirir veya korkutur. Hatta hayalindeki dünyanın yapısını tamamen değiştirebilir.

İnsan, bedeni kadar düşünceleri ve duyguları da olan bir varlıktır. Bunlardan biri diğeri bastırmadan bu iki gücün bütünleşmesiyle kendini gerçekleştirebilir. O nedenle kendi bedeni gibi düşünceleri ve duygularını da tanımalı; duygularını yaşama ve denetleme becerisini de edinmelidir. Bununla birlikte, çevresindeki kişilerin ihtiyaçlarına, umut ve beklentilerine karşı duyarlı ve saygılı olmalıdır. Sağlıklı bir insan, öbür insanların davranışlarını anlayıp kabul etmeli, onlarla ilişkilerini hem demokratik ilkelere hem de sevgi ve hoşgörü duygularına dayandırmalıdır.

Modern popüler kültürün etkisinde kalan insanlar, öz benliklerinden uzaklaştılar (*Nasr, 1991:131.*) ve diğeri insanlarla olan medeni ilişkilerini gerçekleştirecek ortamı kaybettiler. Bunun sonucunda modern dünyanın en önemli özelliği olan “bireysellik” ön plana çıktı. Bireyselliği ön plana çıkaran kişiler sosyal medyanın tutkunu haline geldiler ve medyanın etkisiyle yanlış örnekleri taklit etmeye başladılar.

Modern popüler batı toplumunun içinde bulunduğu bu durum, sosyal, siyasal ve kültürel araçlarla İslam toplumlarına ulaşmış, bu toplumların inanç ve ahlak sistemi ile yaşam biçimini etkilemiş ve birçok olumsuz davranışın ortaya çıkmasına yol açmıştır. (*Fromm, 2004:6.*) İslam toplumundaki olumsuz davranışları olumlu davranışlara çevirebilmek ve üstün ahlaki değerleri kazanmaya yardımcı olabilmek için İslam’ın temel kaynakları Kur’an ve Sünneti, inceledik. Kur’an ve Sünnet, dinin temel ilkeleri konusunda açık-seçik ve yer yer hususi ilkeler ortaya koymuşken, kültürel ve ahlaki değerler konusunda genel prensipler belirlemiş ve detaylara girmemiştir. Bu ikisi arasındaki uyumu aklı başında bilginlerin sağlaması hedeflenmiştir. (*Kalin, 2016:47.*) Bu çalışmamızda İslam’ın duygusal davranışlarından;

Yumuşak huylu olmak ne demektir?

Yumuşak huylu olma konusunda Kur’an’dan deliller nelerdir?

Yumuşak huylu olma konusunda Sünnetten deliller nelerdir?

Yumuşak huylu insanların özellikleri nelerdir?

Konularında araştırma yaptık ve manevi duyguların merkezi olarak kabul edilen gönülleri yumuşatabilmenin sırrı üzerinde yoğunlaştık. Yumuşak huylu olmayla ilgili İslam ahlakının temel değerlerini konu alan eserlerden, Kur'an'ın ayetlerinden ve Hz. Peygamber'in uygulamalarından çok özel örnekler yer verdik.

Yakın dönem doğu araştırmacıları İslam ahlakının, dolayısıyla Müslümanın karakterini belirleyen temel erdemler üzerinde çalışmalar yapmışlar ve sonuçta, en belirleyici duygusal davranışın yumuşak huyluluk olduğu kanaatine varmışlardır. Bu araştırmacılara göre, cahiliye döneminde çok az insan bu faziletin kıymetini takdir ederken İslam dini, yumuşak huyluluğu; ahlaki ve toplumsal alanda bütün Müslümanlara yaymayı ve cahiliye toplumundan farklı kılmayı amaçlamıştır. (*Pellat, 1973:152; Goldziher, 1977:207-208.*)

İslâm dini, insanda kendi dışındakilerle kör bir mücadeleye girişmek yerine, kendi nefsiyle hesaplaşma iradesini geliştirdi; Cahiliye dönemindeki kabile ruhunun ve geçici hazlara düşkünlüğün doğurduğu kaba ve katı geleneklerin karşısına, insanın nefsini dizginlemesi, “tabiatındaki öfke ve şiddetten korunması” anlamına gelen hilim ve şefkati koydu. Bu suretle insana, o güne kadar kendi dışındakilere çevirdiği mücadele enerjisini, kendi nefsinin kötü temayüllerine karşı yöneltmesini öğretti

İslam ahlakında duygusal davranışların en yücelerinden biri hilimdir. Hilim (Hılm) sözlükte; yumuşaklık, kolaylık, akıl, ağırbaşlılık, hoşgörülülük olmak gibi halleri, davranış ve tutumları tarif etmek için kullanılır. (*İzutsu, 1991:81-90.*)

Hilim, İngilizcede; mild, gentleness, lenient, clemency, simple-minded people indulgence kelimeleriyle ifade edilir. Türkçede; nefsi ve tabiatı gazabın heyecanından alıkoymak, hiddeti terk, şiddete tahammül, öfke ateşini söndürmek, öfkenin kabarması halinde itidal ve sükûneti korumak gibi manalara gelir. (*Lisanü'l al Arab, “hlm” 1994; Nihaye, “hlm” 2013*)

İslami kaynaklarda hilim; zihnî ve ahlakî olmak üzere iki anlamda ele alınmıştır. Zihnî hilim; akıl demektir. Bu anlamdaki hilim; ahmaklık, düşüncesizlik ve cahilliğin karşıtı olarak gösterilir. (*İslam Ansiklopedisi, TDV, “hilim” md.*)

Buna göre hilim sahibi insanın özelliği; akıllı ve bilgili olmak, ahmaklıktan, düşüncesizlikten ve cahillikten uzak durmaktır. (*Şamil İslam Ansiklopedisi, 1990 “hilim” mad.*)

Ahlaki ve ameli hilim; öfkeyi yenme, yumuşak huyluluk, gönül zenginliği, tahammül, kin gütmeme, sabır ve bencil duyguları kontrol etmek gibi anlamlara gelir. (İlmihal, *TDV,2009:507-509;Rifat, A. (...): 116.*)

Hilimde “kudreti olduğu halde cezalandırmamak ve “cezayı büsbütün terk etmeyip gelişmelere göre hareket etmek” anlamı çok önemlidir.

Hilim kelimesi terim olarak; üstün bir akıl ve beden gücüne sahip iken kızgınlığa sebebiyet veren en ağır tahrikler karşısında bile öfkeye kapılmadan, ölçü ve dengeyi kaybetmeden, sosyal ilişkilerde sabırlı ve tahammüllü, bağışlayıcı ve nazik olmayı, tedbirli ve akıllıca davranışlar sergilemeyi sağlayan erdem demektir. (*TDV, İslam Ansiklopedisi, “hilim” md.*) Sertlik, kaba ve kırıcı davranış, hiddet ve şiddet, hilmin zıt anlamını ifade etmek için kullanılır.

Hilim, cahil kelimesinin zıt anlamlarını ifade ederken kullanılan terimler arasında yer alır. Cahil, en ufak bir tahrik ile patlamaya hazır, ateşli bir tabiatı, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmayı bilmeyen ve yaptıkları kötü işler için asla af dilemeyen, gerçeğe dilsiz, ilâhî rehberliğe kör olanların durumunu anlatır. Hilim, davranışları dizginleme ve duyguları kızgınlık halinden korumadır. (*el-Mucem el Vasit, “hlm” md.*) Hilim sahibi olan öfkenin etkisinde kalmaz, taşkın davranışlara yönelmez, kızgınlığına rağmen kendisine hâkim olur, haksızlık edene karşılık vermekte acele etmez.

Duygu ve davranışlarda yumuşaklık, hoşgörü, güvenli arkadaşlık, eğitilmiş ve medenî toplumların özellikleriyken, saldırganlık ve sertlik cahiliye toplumunun belirgin özellikleridir. Cahiliyede insanlar kendileriyle değil, başkalarıyla daha çok meşgul olurlardı. Gözleri ve kulakları hep başkalarının üzerinde olurdu ve dış itibara düşkün idiler. İtibarları sarsılmasın diye kız çocuklarının olmasını istemezlerdi. (*Müslim, Birr ve Sıla 149, (2631) Maverdi, 1998:246.*) Kendi aile bireylerine kaba, başkalarına kibar davranırlardı.

İnsanlar bir davranışı yapmadan önce pozitif ve negatif yönlerini beşeri akıl ile düşünmelidir. Beşeri akıl, yapılacak davranışın iyi ya da kötü, doğru ya da yanlış olup olmadığı belirler. Beşeri akıl ile düşünülmezse, davranışları biyolojik ya da animal akıl yönlendirir. (*Kahveci, 2016:41.*) Biyolojik akılla hareket eden kişi; söz ve hareketlerinde kaba ve kırıcı olur. Hâlbuki Peygamberimiz, “akıllı mümin bal arısı gibidir. Temiz olanı yer, temiz olanı üretir, bir çiçeğe konduğunda onu kırıp bozamaz” buyurmuştur. (*Ahmed İbn Hanbel, Müsned II. 199 (6872)*) Peygamberimiz bu teşbihiyle akıllı bir mümini, kırıp dökmeyen, temiz ve yararlı işler yapan ve yumuşak huylu olan, “incinse de incitmeyen, merhem gibi olan; diken gibi olmayan” (*Göçgün, 2010: 75.*) bir insan olarak tanımlamıştır.

İnsanların tavır ve davranışlarını belirlemede sinemadan müziğe, televizyondan eğlence kültürüne kadar geniş bir alana yayılan modern popüler kültür ve pompalanan bireysellik her geçen gün kendini daha çok hissettirmektedir.

Dolayısıyla savaş, şiddet ve terör olayları artmakta ve küreselleşen dünyada yumuşak huylu davranmaya daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden yumuşak huylu davranmayla ilgili Kur'an'ın emirlerinin ve Peygamberimizin uygulamalarının hayatın en önemli prensibi haline getirilmesi zorunludur.

KUR'AN'DA HİLM KAVRAMI

Kur'an'da hilm kelimesi “onlara bunu hilimleri (ahlam) mi emrediyor?” (*Tur 52/32.*) ayetinde çoğul (ahlam) olarak geçmektedir. Kur'an mealleri ve tefsirlerde “ahlam” terimi akıl olarak izah edilmiştir. Çünkü akıllı ve eğitilmiş insanlar yumuşak huylu davranışlar gösterebilir.

Yaratılıştaki yumuşak huyluluk öfkelenmekten sonra öfkeye hâkim olmaktan daha iyidir. Zira öfkeyi yenmek gayretle olmaktadır. Öfkeyi yenmek başlangıçta zor da olsa uğraşarak karakterin bir özelliği haline getirilebilir. Yani yaratılıştan var olan yumuşak huyluluk kaybedilebilir ya da eğitimle ve tekrarlarla korunabilir bir duygusal davranıştır.

Halim; hilm mastarından türemiş bir kelime olup Kur'an'da, Allah'a ve bazı peygamberlere sıfat olarak kullanılmıştır. Halim, sabırlı ve temkinli olan, kudreti olduğu halde cezalandırmayan, acele ve kızgınlıkla muamele etmeyip ileride meydana gelecek gelişmelere fırsat tanıyan otorite sahibi demektir. Cezalandırmaya gücü yetmeyen kişiye halim denemez. Yerinde olmak şartıyla övülmüş bir sıfattır.

Halim kelimesi Kur'an'ın on beş yerinde geçmekte olup bunlardan ikisinde İbrahim'e “evvehün halim” (*Tövbe 9/114; Hud 11/75.*) birinde Şuayb'a “halimün raşid”, (*Hud 11/87.*) birinde de İshak Peygambere “gulamün halim” şeklinde sıfat olarak yer almaktadır.

Allah'ın sıfatı olarak zikredilen halim kelimesi bir tamlama olarak; Kur'an'da altı ayette “bütün günahları bağışlayan” anlamındaki “gafurun halim ve halimen gafura”, (*Bakara 2/225, 235; Al-i İmran 3/155; Maide 5/101; İsrâ 17/44; Fatır 35/41.*) üç ayette “hakkıyla bilen” anlamındaki “alimen halime”, (*Nisa 4/12; Hacc 22/59; Ahzab 33/51.*) bir âyette “her şeyden müstağni olan, kendi dışındaki her şeyin O'na muhtaç olduğu varlık” manasındaki “ganiyyün halim”, (*Bakara 2/263.*) bir ayette de “az iyiliğe çok mükâfat veren” manasındaki “şekûrun halim” (*Tegabün, 64/17.*) şeklinde kullanılmıştır.

Bu şekildeki kullanılışlar kelimenin manasına açıklık getirdiği gibi ona zenginlik ve derinlik de kazandırmaktadır. İlgili ayetlerin incelenmesinden anlaşılacağı üzere “gafur” ismiyle beraber kullanıldığı yerlerde kulların işleyebileceği bazı günahlardan söz edilmekte, bu tür günahları işleyenlerin acilen cezalandırılmayıp dönüş yapmalarına fırsat tanınacağı belirtilmektedir. Alim ile birlikte kullanıldığı üç ayetten birinde mirasın taksimi anlatılmakta

ve bu hususta ortaya konan ölçülerin insanlığın mutluluğunu dileyen Allah'ın bir öğüdü olduğu, O'nun bütün hak ve hukuk türlerini bildiği, mirasın bölüştürülmesinde yapılabilecek bazı yanlışlıkları da cezalandırmayacağı, gönüllerde gizlenenleri Allah bilmesine rağmen sabırla muamele ettiği ifade edilmektedir. (*Nisâ 4/12.*)

Diğer ayetin birinde Allah yolunda hicret edip sıkıntılara katlananları iyi akıbetlerin beklediği müjdelenmekte ve bu tür sosyal çalkantılar karşısında ilâhî müdahalenin bilgiye ve temkine dayandığı anlatılmaktadır. (*Hac 22/59.*)

Bir diğer ayette de Allah'ın, gönüllerde saklanan her sırra vâkıf olmasına rağmen sabır ve yumuşaklıkla muamele ettiği bildirilmektedir. (*Ahzâb 33/51.*) “Halimin, gani” ismiyle beraber kullanıldığı ayet, malî konuların ve Allah rızası için karşılıksız harcamada bulunmanın işlendiği ayetler içinde yer almakta, (*Bakara 2/263.*) şekûr isminden hemen sonra yer aldığı ayette de ödünç para verenlerin Allah tarafından fazlasıyla mükâfatlandırılacağı beyan edilmektedir. (*Tegâbün 64/17.*) Özellikle bu son iki kullanış halimin, “hak edilmiş cezaları hemen uygulamayıp mühlet veren” anlamının yanı sıra “yapılan iyilikleri ve faziletli davranışları bazı eksiklikleri hesaba katmadan fazlasıyla mükâfatlandırılan” manasını da içerdiğini göstermektedir. (*TDV, İslam Ansiklopedisi “halim” md.; Nihaye, 2013. “hlm” md.*)

Kur'an'da, yaptıkları zulüm ve kötülükler yüzünden insanlar hemen ilâhî cezaya çarptırılmış olsaydı yeryüzünde hareket eden hiçbir canlının kalmayacağı, yani sosyal düzenle birlikte çevreyle ilgili düzenin de bozulacağı ifade edilmekte ve bu tür davranışların cezalarının belli bir süreye kadar ertelendiği haber verilmektedir. (*Nahl 16/61; Fatır 35/45.*)

Kur'an'a halim kavramı çerçevesinde baktığımızda baştan sona kadar hilim ruhunun hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Zira insanlarla olan ilişkilerde, adaletle hareket etmek, zulümden kaçınmak, şehvet ve ihtiraslarına gem vurmamak, yersiz kibir ve gururdan sakınmak gibi emirler, hilim ruhunun göstergeleridir. (*Izutsu, 1975:204.*) Allah Halim sıfatının gereği olarak;

1. Günahları bağışlayan, cahillerin ve asilerin isyanı kendisini öfkelenlendirmeyendir. (*Buhari, Edep 102(1999); Müslim, Birr ve Sıla 106-108; Bayraklı, 1999:76.*)

2. Gazabı kendisini harekete geçirmez, cezaları erteleyen veya tamamen kaldırandır. Cezaların kaldırılması yalnızca, cezayı hak etmiş bazı Müslüman günahkârlara yönelik olup, inkârcıların bununla bir ilgisi yoktur.

3. Allah ne kadar yumuşak bir kudrete sahiptir ki günah yapan ve sabahtan akşama kadar O'nu inkâr etmekle uğraşan kulların rızkını kesmeyendir.

4. Günahkârları cezalandırma konusunda telaş etmez, zira iradesini ne zaman olsa yürürlüğe sokar,

5. Her işi olması gerekli ölçü de yapar. İnkârcıların başlarına geleceği haber verilen felâketin bir an önce gelmesini talep ettikleri halde belirlenen süreden önce felâketin gerçekleşmeyeceğini ve ilâhî planın hiç aksamadan mutlaka uygulanacağını bildirir. (*Yûnus 10/11; Hac 22/47; Ankebût 29/53.*)

6. Sosyal hayatı yönetmede ve toplumların varlıklarını sürdürmedeki nizamını da açıklamaktadır. Çünkü sosyal hayatta hâkim olan bu ilâhî nizam insanın irade hürriyetinin ve sorumluluğunun temelini oluşturur.

7. Kullarına karşı son derece şefkatli ve merhametlidir. Kulların da birbirlerine karşı merhametli olmaları, yumuşak davranmaları, kabalık ve sertlikten kaçınmaları, hoşgörülle hareket etmeleri Allah'ın sevdiği erdemlerdendir. (*Arslan, 2017:227-232.*)

Allah, emretme ve yasaklama hususunda merhametli olduğundan dolayı bazı emir ve yasaklarını insanların nefisleri ve tabiatları kabullenmekte zorlanmasın diye belirli bir süreçte göndermiştir. Nitekim bu süreci; orucun farz oluşunda, (*Buhârî, Savm 1, Hac 47; Bakara 2/183.*) içki (*Nahl 16/67; Nisa, 4/43; Bakara 2/219; Mâide 5/90.*) ve faizin (*Rum 30/39; Âl-i İmran 3/130; Bakara 2/275-279.*) yasaklanmasında açıkça görebiliriz.

Bu ayetler, insanların psiko-sosyal yaşamlarında sürecin önemine dikkat çekerek, *İslam'da yavaş ve yumuşak davranmanın etkili bir eğitim ve irşat yöntemi olduğuna işaret eder. Tatlı söz, yumuşak ve hoşgörülü davranış herkese için etkilidir, ancak çocuklar da daha da etkilidir. Din eğitimcileri eğitim öğretim faaliyetlerini Allah ve Resulullah'ın uyguladığı gibi yumuşaklıkla ve acele etmeden yerine getirmelidir. Özellikle de insanlara iyiliği emredip kötülükten sakındırırken yumuşak ve hikmetli konuşmak son derece önemlidir.* (*Dodurgalı, 1999:114-115.*)

İçlerinde hilim kelimesi bulunmamakla birlikte, anlamları itibariyle hilim erdeminin İslâm ahlâkındaki yerini ve önemini ifade eden yüzlerce ayete örnek olarak şunlar zikredilebilir:

1. “(Resulüm) O vakit, Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet Sen kaba ve katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etraftından dağılıp giderlerdi. Şu hâlde onları affet; bağışlanmaları için dua et!” (Âl-i İmrân 2/159.)

Al-i İmran suresindeki bu ayet; Peygamberimizin yüksek ahlakını, onun kaba davranışlardan uzak bulunduğunu, her zaman merhametli, şefkatli, yumuşak huylu, yufka yürekli olduğunu göstermektedir. Ayet incelendiğinde insan davranışlarına yön veren etkenlerden birinin kalp (gönül) olduğu, yumuşak davranmanın kaynağında ilahi rahmetin, kaba ve katı davranmanın kaynağında ise kulun nefsanî iradesinin bulunduğu anlaşılır.

Müslümanlar Uhud savaşında başlangıçta kazanmış oldukları zaferi ellerinden kaçırdılar ve 72 mümin şehit edildi. Bir kısım müminler Peygamberin emrine uymayıp savaş meydanını terk ettiklerinden ve Allah'tan ümitlerini keserek dinden kopma noktasına geldiklerinden dolayı uyarılmayı hak etmişlerdi. Beklentilerin tam aksine Allah, Peygamberimize bu ayeti indirmiş ve onlara yumuşak davranmasını istemiş ve bu davranışın da Allah'ın bir lütfü olduğunu beyan buyurmuştur. (Duman, C. III, 2008:228-233.)

İlahi rahmetin en önemli neticesi, yumuşak davranmaktır. Peygamberimizin müminlere yumuşak davranması, O'nun ilahi rahmetle kuşatılmış olduğunu gösterir. Aynı şekilde, çocuklarına, öğrencilerine, işçilerine ve halkına yumuşak davranan ana-babaları, öğretmenleri, işverenleri ve idarecileri ilahi rahmet kuşatır. İlahi rahmet bulunmadığı bir toplumda idareciler halka, öğretmenler öğrencilerine, işverenler işçilere katı davranır. (Bayraklı, C.IV, 2005: 433.)

2. “İyilikle kötülük eşit değildir. Sen kötülüğü en güzel hareketle önle. O vakit bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir. Bu güzel davranışa ancak sabredenler, hayırdan ve olgunluktan büyük payı olanlar kavuşturulur.” (Fussilet 41/34-35.)

Bu ayet, sevginin oluşmasında ve dolayısıyla sosyal barışın sağlanmasında hilim erdeminin rolünü göstermesi bakımından özellikle ilgi çekicidir. Zira burada hilim ruhunu yansıtan en saygın davranışlardan biri olan kötülüğe karşı iyilik, düşmanı bile dost yapan bir güç olarak değerlendirilmiştir.

Allah'ın kötülüklerin dahi iyilik ve yumuşaklıkla önlenmesi hususundaki emrinin taşıdığı hikmete daha çok dikkat edilmelidir. Nice sert ve katı yürekli insan, kendisine nezaketle ve şefkatle yaklaşıldığı zaman yumuşamakta, sevgi ve dostluk hisleriyle karşılık vermektedir. Aksine davranışlar daima sertlikle, katılıkla, acımasızlıkla mukabele görmekte; dolayısıyla kırınglıklar, darginlikler hatta düşmanlıklar ortaya çıkarmaktadır. (Rıfat,(...): 257.) Düşmanın ezasına olgunlukla ve kötülüğüne karşı iyilikle muamele etmek insanları dostluğa ve kardeşliğe götürür. Aralarındaki düşmanlıklar, bu sayede son bulmuş olur. (Konyalı, C.12, 1969:5062.)

İnsanlar arasında sevgiyi celbeden, kin ve nefreti ortadan kaldıran, hoşgörü erdeminin en güzel örnekleri Kur'an'da “yüce bir ahlak üzere olduğundan” (Kalem 68/4.) övgüyle bahsedilen Peygamberimizin hayatında görülmektedir.

Ayşe annemize Peygamberimizin ahlâkı sorulunca şöyle demiştir: “O, çirkin söz söylemez ve kaba davranışlarda bulunmaz, çarşı pazarda insanlarla münakaşaya girmez, kötülüğe kötülükle karşılık vermez, bilakis bağışlayıcı ve hoşgörülü davranırdı.” (Tirmizi, Birr, 69 (2016) “Siz Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlâkı Kur'an ahlâkı idi. (Müslim, “Müşâfirin”, 139.)

Uhud savaşında Hamza'nın şehit edilmesinden sonra burnunu ve kulaklarını kesen müşriklere benzerini yapmaya niyetlenen Peygamberimizi bu olumsuz düşünceden vazgeçirmek ve öfke ateşini söndürmek için şu ayet gelmiştir (*Ebu Suud Efendi, C.III, 2006:1022.*)

3. “Allah’tan korkan kimseler, gayzlarını (öfkelerini) yutarlar ve insanları affederler. Allah iyilik edenleri sever.” (Âl-i İmrân 3/134.)

Bir kişinin yumuşak huylu olduğunun göstergesi öfkelerini yutması ve onu sindirebilmesi erdemli bir davranıştır. İnsan öfkelerini yutmakla karşısındakine şunu demiş oluyor: “Sen yaptıklarından daha değerlisin, sende umut var henüz bütün imkânları kullanmış değilsin.” Bu yaklaşım insanı insanlığa kazandıran bir yaklaşımdır. İnsan varlık olarak şerefli bir varlıktır. Onun şerefini zedeleyecek her türlü yaklaşım zulümdür. (*Sayar, 2008:59.*)

Ayette geçen ve “Öfke” diye çevirdiğimiz gayz kelimesi terim olarak “hoşlanılmadık bir şeye karşı insanın duyduğu gazap” anlamına gelir. Gazap, intikam hırsından doğan ve bilinç dışı yüzde ve diğer azalarda belirtileri görülen bir duygu olduğu halde öfke, sadece kalpte olan bir duygudur. (*Gazali, C.VII, 1971:6; Rifat, (...): 88-89.*) Ayette belirtildiği gibi insanlardaki Allah korkusu, olaylar karşısında öfkeyi yenmeyi sağlamaktadır.

Nitekim ayette geçen kazımın kelimesi “öfkelerini yenen, gücü yettiği halde, zarar gördüğü kimselere karşı intikama kalkışmayan, sabreden” anlamlarına gelmektedir. (Âlûsî, C. IV, 1993, Al-i İmran 3/159,) Olumsuz duyguları kontrol etmek geliştirilebilen iyi bir davranıştır. (*Emin, Osman 2017:103*) Ondan daha önemlisi, öfkenin kuvvet merkezi olan kalpteki izlerini de yok etmektir.

Öfkelerini kontrol edebilme gücü ve yumuşak huylu olma davranışı her kime öğretilenirse bu kişi herkesi yenebilecek bir kudrete sahip demektir. Kızgın insan kendisine zarar veren kimseden daha güçlü olduğu, isterse intikamını rahatça alabilecek durumda bulunduğu halde intikam almaktan vazgeçerse, mükâfatların en üstünü olan Allah sevgisini kazanmış olur. (*Kotku, 2011:283.*)

4. “Ona söyleyeceklerinizi yumuşak sözle söyleyiniz, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer.” (*Taha 20/44.*)

Dini tebliğ ederken ve öğretirken öncelikle insanın düşüncesini harekete geçirmek ve o konuya saygı duymasını sağlamak gerekiyor. Düşünceleri 292,) O, bütün varlıklara çok yumuşak davrandığı gibi bütün insanların da diğer canlılara yumuşak davranmasını ısrarla istemiş ve yumuşak davrananlara da “Allah’ım! Canlılara merhametle davranana sen de rahmetinle muamele (*Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 62, 93, 257, 258, 260.*) diye dua etmiştir.

Abdullah İbn Amr Peygamberimizin özelliklerini daha önceki kitaplarda şu şekilde gördüğünü söyler: “O, katı ve kaba değildir. Münakaşayı sevmez, kötülüğe kötülükle muamele etmez. Aksine affeder, yumuşak davranır.” (İbn Kesir Tefsiri, C.II, 2010:455.) Önceki ve sonraki kitaplarda belirtildiği gibi Peygamberimiz, insanlarla ilişkilerinde daima kolaylığı tercih eder, zorluğa, öfke ve kızgınlığa yer vermezdi. Allah ve kul haklarının çiğnenmesi dışında öfkelenmez, şahsına karşı işlenen kusurları kolayca affederdi. Ne kadar kaba bir hareketle karşılaşsa da nezâketini bozmadı, kendisine kötülük edenlere bile güzellikle davranırdı.

Peygamberimiz katı kalpli olmanın ve sertliğin fayda değil, zarar getirdiğini, yumuşak huylu ve merhametli davranışları Allah’ın sevdiğini değişik hadislerinde vurgulamıştır. (*Konyalı, C. VIII, 1966:3292; Taha 20/44.*)

“Allah merhametlidir ve her işi rahmetiyle yapmayı sever” (*Buhârî, “Edeb”, 35; Müslim, “Birr ve Sila”, 77, (2593)* “Yumuşaklıktan, şefkatten ve merhametten mahrum olan hayırdan mahrum olur.” (*Ahmed b. Hanbel Müsned, IV, 362, 366*) “Kuşkusuz Allah, her hususta yumuşak davranılmasını sever.” (*Müslim, Birr ve Sila, 78, 79. , (2594)* “Yumuşak davranış hangi şeyde bulunursa, onu güzelleştirir. Çekilip alındığı şeyi de çirkinleştirir.” (*Müslim, Birr ve Sila, 78, 79. , (2594); Ebû Dâvud, Cihâd I, (2478), Edeb 11 (4808); Ahmed b. Hanbel, Müsned VI, 58, 112.*)

Abdullah İbni Avf ‘ın yüzünde bir kılıç veya bıçak yarası izi vardı. Yüzünde bıçak yarası olan kimselere Araplar Eşecc derlerdi. Ona da bu sebeple Eşecc lakabını vermişlerdi. Mekke fethinden bir müddet önce yola çıkan bu heyet Medine’ye varınca, bir an önce Hz. Peygamber’i görmek için Mescid-i Nebevî’ye koştular. Fakat Eşecc onlar gibi davranmadı. Devesini bağlayıp en güzel elbisesini çıkardı. Yıkayıp temizlendikten sonra onu giydi ve Resulüllah’ın huzuruna öyle geldi. Onun bu hâli Efendimiz’ in hoşuna gitti ve kendisine:

- “Sende Allah’ın sevdiği iki özellik vardır: Hilim (Yumuşak huylu) ve teenni (Sabırlı olmak)” buyurdu. O zaman Eşecc:

- Bu özellikler bende eskiden beri mi vardı, yoksa yeni mi ortaya çıktı? diye sordu. Resulüllah: - “Eskiden beri vardı” buyurunca, Eşecc:

- Beni sevdiği iki özellikle yaratan yüce Allah’a hamd ederim, dedi. (*Tirmizî, Birr ve Sila 65, (2080-81); İbn; Mâce, Zühd 18,(4187)*)

İbnü’l Esir’e göre bu hadisteki hilim “akıl”, teenni de “kararlılık, sabır, acelecilikten sakınma” anlamlarına gelir. (*TDV İslam Ansiklopedisi, “hilim” md.*)

Gururlanmayacağı kesin olarak bilinen bir kimseyi yüzüne karşı övmek sakıncalı değildir.

Peygamberliğinin ilk yıllarında, birçok düşman, aşırı eza ve cefa ettikleri halde yine hepsine yumuşak davranmıştır.

Ebu Mahzur ezan okunurken ezanın sözleriyle saygısızca alay eder. Peygamberimiz Ebu Mahzur'u yanına çağırır kızmadan ona ezanın sözlerini öğretmek geleceğin müezzinlerine ezanı öğretecek başöğretmen yapar. Ebu Mahzur Müslüman olur. Onun kalbini İslam'a ısındıran tek şey, Hz. Peygamber'in davranışındaki yumuşaklıktı. (*Canan, C.VI, 1993:318.*)

Onun bu şekildeki davranışları katı kalpli birçok kişinin kalbini yumuşatmış ve Müslüman olmasına vesile olmuştur. Zira Allah, rıfk ile muamelenin “düşmanları dost yapacağını” (*Fussilet 41/34-35.*) bize haber vermiştir. Şu halde her eğitimci bu ilâhî emre uyararak kabalık ve sertlikten uzaklaşmalı ve çevresinde bulunan herkese özellikle de öğrencilerine karşı şefkat ve merhametle muameleyi prensip edinmelidir. (*Aydın, 2008:68.*)

Sevgi, şefkat ve merhameti terk eden eğitimci sertliğe yönelir, sertliği seçen öğrencilerini kaybeder. Eğitici sevgi, merhamet ve hoşgörü gibi duyguları yerinde kullanmalıdır. (*Ayhan, 1986 :78*) Bunun için her yerde ve her işte merhametli güzel davranışlar sergilenmeli, “bir hayvanı keserken bile bıçağı bileyip hayvana eziyet edilmeyeceğini.” öğrencilerine kavratmalıdır. (*Müslim, C. IX, Sayd 57(1955); Ebû Dâvûd, Kurban 11(2815); Tirmizî, C. III, Diyât 14; Nesâî, C. VII, Kurban, 22, 26, 27 Gölpinarlı, 1975:192-193.*)

2. Peygamberimiz kendisine kötülük yapanlara bile iyi davranırdı

Siyer ve hadis kitapları tetkik edilince, Resulüllah'ın bütün hayatı boyunca çevresindeki çocuklara, kölelere, cariyelere, hatta hayvanlara bile yumuşak ve merhametli davrandığı görülür. Medine'de bir grup Yahudi, Peygamberimizin yanına geldi. Bilinen selamlama cümlesi olan, “esselâmü aleyküm” ifadesini basit bir kelime oyunuyla değiştirerek “essâmü aleyküm” (ölüm üzerinize olsun) diyerek Peygamberimize büyük bir kabalık yaptılar. Orada bulunan müminlerin annesi Hz. Ayşe, onların bu kabalıkları karşısında kendini tutamadı ve onlara “O dediğiniz sizin başınıza gelsin, Allah'ın laneti üzerinize olsun!” diye karşılık verdi. Bunun üzerine şefkat ve merhamet elçisi hanımına hitaben, “Sakin ol ey Ayşe! Kibar ve nazik olmalısın, kaba davranmaktan ve çirkin konuşmaktan da sakınmalısın, onların ne söylediklerinin farkındaydım. Ben de onlara “ve aleyküm” (sizin üzerinize de) diyerek karşılık verdim.” dedi. (*Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 199; Buhârî, “Edeb”, 54,59; Müslim, “Selam”, II. (5658)*) Peygamberimiz her hususta özellikle alışverişte kolaylığı ve yumuşaklığı sever ve şöyle derdi: “Allah, alışverişin ve borç ödemenin kolaylaştırılmış olanını sever.” (*TDV Hadislerle İslam, III, 2015: 409.*) Nitekim kendisi de bazı alacaklılarının kaba davranışlarına rağmen borcunu en güzel

şekilde ödemiştir. Onların sert tavırlarına sertlikle değil, bilakis kalplerini cezbedecek bilinçli bir yumuşaklıkla karşılıklıta bulunmuştur. (*Köksal, C.I, 1981:290-291.*)

Enes Bin Malik der ki:

“Resulüllah ile birlikte yürüyordum. Resulüllah’ın üzerinde Necran kumaşından yapılmış kalın yakalı bir cübbe vardı. Bir bedevi arkadan yetişip kendisine doğru öyle şiddetli bir çekişle çekti ki Peygamber bedevinin göğsüne doğru döndü. Cüppe yırtıldı da yakası Resulüllah’ın boynunda kaldı. Resulüllah’ın boynuna baktım, bedevinin çekişinin şiddetinden cübbenin yakası, Resulüllah’ın boynunda iz bırakmıştı. Bedevi;

“Ya Muhammed, Allah’ın senin yanında bulunan malından şu iki devemin üzerine yükle! Çünkü sen bana ne kendi malından ne de babanın malından yükleyecek değilsin” dedi. Peygamberimiz biraz sustuktan sonra bedeviye kızmadan neden böyle davrandığımı sordu.

“Çünkü sen kötülüğü kötülükle karşılamaz, cezalandırmazsın da ondan!” dedi. Bunun üzerine Resulüllah güldü. Sonra da bir adam çağırıldı: “Şu iki deveden birisine arpa, diğerine hurma yükle.” buyurdu. (*Buhari, Libas, 18; Müslim, Zekât, 128 (1057)*)

3.Peygamberimiz bir memur gönderirken yumuşak davranmayı tavsiye ederdi

Resulüllah bir yere gönderdiği memurlarına halka hizmet ederken ve insanlarla ilişkilerinde; “Sevindirin, nefret ettirmeyin, kolaylaştırın, zorlaştırmayın.” (Uyumlu olun, ihtilâf etmeyin, teskin edin, nefret ettirmeyin) (*Buhari, İlim,11; Ebû Dâvud, Edep 17, (4835); Müslim, Cihâd 6, (1732)*) diye tembihte bulunurdu. Elçi olarak gönderdiği Amr’a şöyle demiştir: “Ey Amr! Aman yumuşak ve doğru sözlü ol, kaba ve katı kalpli olma, kibir ve hasetten uzak dur!” (İbn-i Kesîr, C. III, 2000: 448.)

Bu hadis, Resulüllah’ın özlü sözlerindedir. Sevindirin emriyle, Allah’ın ibadetleri kabul edeceğini, ibadetlere karşılık vereceğini, günahlardan tövbe etmeye yardım edeceğini bildirmek, affını, mağfiretini çokça zikrederek insanları sevindirmek, müjdelemek emredilmiştir. Keza nefret ettirmeyin emriyle de: “İnsanları eğitirken, abartarak onları korkutmayın, öyle ki, onlar günahlarının affedilemeyeceği düşüncesiyle Allah’ın rahmetinden ümitlerini kesmesinler” demektedir. “Zorlaştırmayın” emriyle, insanlardan gücünün yettiğinden fazlasını veya daha iyisini istememek veya insanların kusurlarını araştırmak suretiyle zorluk çıkarılmaması tavsiye edilmiştir.

Resulüllah iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi. Yapılacak şey günah ise,

ondan en uzak duran kendisi olurdu. Allah'ın yasaklarına dikkat edildiği sürece şahsı adına hiçbir şeyden dolayı intikam almamış; Allah'ın yasağı çiğnenmişse, onun cezasını mutlaka vermiştir. (*Buhârî, Edeb 80, Hudûd 10; Müslim, Fezâil 77, 78 (2327) ; Ebû Dâvûd, Edeb 4. (4785)*)

Bu uyarıların eğitim-öğretim faaliyetinde bulunanlara da rehber olması gerekir. Eğitimciler dinimizin emir ve yasaklarını bütün ayrıntılarıyla söyleyerek, İslâm'ı tatbik edilemez gösterip nefret ettirmek yerine, zaruri konulardan başlayıp teker teker söyleyerek, Allah'ın mağfiretini, cennetin güzelliklerini, nimetlerini hatırlatarak tebliğde bulunup dini sevdirmelidir. İslâm'a yeni girenlere, ibadete alıştırılacak çocuklara hep bu ölçüyle yaklaşılmalı, yavaş yavaş alıştıranak, güler yüz, tatlı söz ve nezaketle davranılmalı, sertlikten, kabalıktan kaçınılmalıdır.

4. Peygamberimiz sevmediği kimselere bile yumuşak bir dille konuşurdu.

Peygamberimiz hoşlanmadığı bir hareketten dolayı kimseyi incitmez ve ağır bir söz söylemezdi. Hz. Enes, efendimizin bu ahlâkını şöyle anlatıyor: “Resulüllah kötü konuşmaz, lanet etmez ve argo kelime kullanmazdı. Birisinin hoş olmayan davranışını gördüğü zaman, onun hakkında sadece; “O alnı toprağa varasıya ne oluyor?” demekle yetinirdi.” (*Buhârî, Edeb 38/60.*) Bu sözyle efendimiz, kişinin alnının çok secdeye varması için dua etmiş olurdu.

Yumuşak dille konuşmak, Resulüllah'ın prensiplerdendi. Bu hususu Hz. Ayşe şöyle açıklıyor. “Bir gün, bir adam Resulüllah'ın yanına girmek için izin istedi. Adamın ismi söylenince Peygamberimiz, “Aşiretinin ne kötü adamı” dedi. Sonra da: “izin verin girsin” buyurdu. Adam huzuruna girince, onunla yumuşak bir üslupla konuştu. Adam gidince: “Ey Allah'ın Resülü, ona yumuşak bir dille konuştun, hâlbuki daha önce hakkında kötü adam demiştin” dedim. Bana: “Kıyamet günü, Allah indinde, makamca insanların en kötüsü, dil ve davranışlarının kabalığından kaçınarak insanların terk ettiği kimsedir” buyurdu.” (*Tirmizi, Birr ve Sıla 58,(2064)*)

Yumuşak sözle ve tatlı dille konuşmak, her Müslümanın ve her eğitimcinin uyması gereken bir prensiptir. Allah, elçisine şu emri verir: “Mümin kullarıma söyle ki en güzel söz ne ise, onu söylesinler.” (İsra 17/53.) Burada ifade edilen mana başka ayetlerde de teyit edilir. (*Bakara 2/83; Nisa 4/5, 63; İbrahim 14/24; Ahzap 33/32; Muhammed 47/21.*)

Yumuşak dille konuşmak sadece iyilere değil, kötülere karşı da geçerlidir. Bir rivayette: “Resulüllah en kötü kimseye bile güler yüz ve tatlı sözle konuşarak onların kalbini kazanırdı” denilmektedir. Bir eğitimci olarak Peygamberimizin davranışlarını örnek almamız ve bütün çalışmalarımızda uygulamamız gerekir. Resulüllah' da halim isminin yansıması:

1. Asla kendisi için kızmamıştır. Daima yumuşak ve tatlı sözle ikaz eder ve eğitici tavsiyelerde bulunurdu.

2. Kendisi, bir gün dahi kaba konuşmamış, şahsı hislerine kapılarak hiç kimseye kötü söz söylememiştir.

3. Peygamberimiz zorlayıcı değil ancak öğüt verici (*Gaşiye 88/21-22.*) ve tebliğci (*Şura 42/48.*) olarak gönderildiğini açıklamıştır.

4. İnsanlarla ilişkilerde asıl olanın yumuşak davranma yani hilim olduğunu gösterirdi.

5. Cahiliyenin tümünden kaldırılması için gayret etmiştir.

6. Kendisine yapılanlara karşı sabırlı, tahammüllü olup onların cezalandırılmasını asla istemezdi.

YUMUŞAK HUYLU İNSANLARIN ÖZELLİKLERİ

Hilim, insanların duygusal davranışlarının olmazsa olmaz şartlarından biridir. Aklın ve ahlakın olgunluğuna işaret eden bu özelliklere sahip olan yumuşak huylu kimselerde şu özellikler olmalıdır:

1. Yumuşak huylu insanlar ağırbaşlı hareket etmelidir

Bir işte acele etmeyip yavaş ve yumuşak hareket etme alışkanlığına teenni (ağırbaşlılık) denir. (*TDV İlmihal II. 2009: 506; Bilmen, 1975 : 476.*) Dünyevi işlerde düşünerek ve gerektiğinde danışarak, ağırbaşlı hareket etmek daha iyidir. Çünkü Peygamberimiz; “mantıklı ve ağırbaşlı davranmak Allah’tan, acele etmek şeytandandır.” (*Tirmizî, Birr ve Sila 65, (2081)* buyurmuştur. Yumuşak huylu insanlar ağırbaşlı hareket etmeli özellikle ilim sahipleri ağırbaşlı hareket etmeye daha çok özen göstermelidir. (*Kotku, 2011:284*)

Bu huy ile ancak nefisini eğitenler huylanabilirler. Bu huyu kazananlar; iyilik ve mükâfatta ise acele eder, ceza vermekte acele davranmaz, günlük işlerde, davranışlarda, ola *Rifat, (...): 312.*) aylarda da ağırbaşlı hareket ederler. (Ancak vakti gelen hayırlı bir işte ve ahiretle ilgili olan işlerde yavaş olmak söz konusu değildir. Çünkü hayırda acele etmeye teşvik vardır. Yine, dinî bir emrin söz konusu olduğu yerlerde de yumuşaklık ve merhametten bahsedilemez. Peygamberimiz şahsî hiçbir meselesinden ve uğradığı zararlardan dolayı kimseyi incitmemiş, hiçbir kimseden intikam almaya kalkmamıştır. Allah’a ait bir hak ayaklar altında çiğnenirse, onu hiç affetmez, hemen o kimseden Allah adına intikam alırdı. İşte bunun içindir ki Resulüllah: “Eğer kızım Fatıma hırsızlık yapsaydı elini keserdim” (*Sünen-i Ebu Davud, Hudud 4,(4373); Müslim, Fedâil, 79 (2328). Tövbe 9/73; Maide 5/54; Fetih,48 /29.*) buyurmuştur.

2. Yumuşak huylu insanlar öfke anında kendine hâkim olmalıdır

Yumuşak huylu olmaya en çok ihtiyaç duyulan zamanlar, insanın öfke ve hiddete kapıldığı, aklın yerini hissin aldığı nazik anlardır. Böyle bir anda nefsini dizginleyebilmek, manevi bir olgunluk ister. Nitekim Efendimiz;

“Yiğit dediğin, güreşte rakibini yenen kimse değildir; asıl yiğit, kızdığı zaman öfkesini yutan kişidir.” “Allah katında yumuşak huyla ötelenen öfkeyi ve sabırla karşılanan musibeti yutmaktan daha sevimli iki lokmayı hiçbir kul yutmamıştır” buyurmuştur. (*Buhârî, Edeb, 76; Müslim, Birr ve Sila 106-108, (2608) ;Gazali, C. VIII,1971: 594.*)

Bir adam Peygamberimize: – Bana öğüt ver, dedi. O da:

– “Kızma!” buyurdu. O zât isteğini birkaç defa tekrarladı.

Peygamberimizde her defasında “Kızma!” buyurdu. (*Buhârî, Edeb 76/141, Birr ve Sila, (2000); Tirmizî, Birr ve Sila 72, (2089) Ahmet b. Hanbel, Müs- ned, Gazap (4316)*)

“Her kim, yerine getirmeye gücü yettiği halde öfkesini yutarsa Allah onu kıyamet gününde herkesin önünde çağırarak dilediği huriyi alma hakkında kendisini serbest bırakacaktır.” (*Tirmizi, Kıyamet 15. (2611)*)

Bu hadisler; öfkeyi yutmanın çok büyük bir erdem olduğunu anlatmaktadır. Ancak daha önce geçen ayetler ve hadisler hep beraber incelendiği zaman yumuşak huylu olmanın, öfkeyi yutmaktan daha üstün olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü öfkeyi yutmak, olmayan yumuşak huyluluk sıfatını kazanmaya çalışmaktır. Öfkeyi yutmaya ancak öfkesi kabaran bir kimse ihtiyaç duyar ve bu hususta şiddetli bir gayret gerekir. Fakat bunu bir müddet âdet edindiği zaman kendisine alışkanlık olur ve artık bir daha öfkesi kabarmaz. Kabarsa da onu yutmakta herhangi bir zorluk çekmez. (*Gazali, C. VII,1971:36-37.*) Bu, aklın kemâle ermesi ve bedeni kontrol altına almasının işaretidir.

Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın dediği gibi; kalpler aynalardan oluşan bir saraydır. Sultan bu saraya geldiğinde, öfkeyle incitilenlerin buruk görüntülerini değil, kendini görmelidir. Gönül aynalarına çirkin görüntülerin yansımaları yakışmadığı gibi kristallerden oluşmuş gönüllerin öfkeyle kırılması da yakışmaz. Yunus Emre bu hususa dikkat çekerek; “Kırma kimsenin kalbini yapacak ustası yok” demiştir.

Öfke, kin ve nefret adlı zaafılar, insana bütün güzellikleri unutturur ve insan da zihnindeki kelimeleri acıya bular, incitici hale getirir ve karşısındakine bir ok gibi fırlatır. Eğitim almış bir insan dilinden ok gibi çıkacak sözlerin nereye gideceğini, neleri deleceğini ve orada ne izler bırakacağını beşeri akıl ile düşünmelidir. Kabalığı, sertliği ve öfkeyi; şefkat, merhamet ve yumuşak huyla eritmeli, karşısındakinin kalbinde çiçekler açtırmalı, hoş olmayan görüntüleri

değiştirmelidir.

Bu değişimin sonucunda, kalp kötülüklerden arınır ve Yaratanın gelişine hazır hale gelir. Gönül sarayına gelen Yaratanın kalıcı olması için kızgın bakışlara gülümsemeli ve affederek geçip gitmelidir. Af yüce bir gayeye vesiledir. Bu gaye, yaratıcının rızasını ve yaratılmışların kalbini kazanmaktır. Bu ise fert ve cemiyeti huzur ve mutluluğa ulaştırır. İçinde yaşadığı dünyasını cennete çevirir. (Bayraktar, 1989:255.)

3. Yumuşak huylu insanlar kötülüğe kötülükle mukabele etmemelidir

Yakışksız konuşmalara muhatap olan eğitimci, cevap amacıyla dahi olsa küfür sözlerini ağzına alarak seviyesini düşürmemeli, zor da olsa sabretmeli, kötü konuşana uyarak çirkinleşmemelidir. Çünkü ne şekilde olursa olsun kötü söz şeytandır. Onun için Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Allah bana alçak gönüllü olmanızı emretti. O halde biriniz diğerine haksızlık etmesin ve hiç kimse de diğerine karşı kötü söz söylemesin. Eğer bir kimse sana kızarsa ve seni kınarsa sen ona kızma! Çünkü bunun vebali onadır.” (Ebu Davud, Libas, 25. (4084)

Bir zat Resulüllah’a gelerek:

“Ey Allah’ın Resulü! Benim akrabalarım var ben onlara sıla-i rahim yaptığım halde, onlar benden alakayı kesiyorlar. Ben onlara iyilik, onlar ise bana kötülük yapıyor. Onlar sertlikle bana karşı çıktıkları halde, ben onları yumuşaklıkla karşılıyorum. Durum ne olacaktır?” dedi. Peygamberimiz;

“Eğer dediğin gibi ise, sanki sen onlara sıcak kül yediriyor gibisin. Durmadan bu ahlaka devam edersen, seninle beraber Allah’tan gelen daima bir yardımcı olacaktır.” (Müslim, Birr ve Sıla, 22, (2558) buyurmuştur.

Şüphesiz yumuşak davranmanın ve karşılık vermemenin de bir ölçüsü vardır. Halim haksızlığa uğrayınca sabır eden, gücü yetince de intikam alan kimse değildir. (Rıfat, (...): 116-117) Asıl halim haksızlığa katlanan, gücü yetince de affedebilen kişidir. Halim olacağım diye zulme boyun eğmek doğru değildir. Halk arasında ahmaklık denilen böylesi yumuşaklık, kötü kimselerin kötülük yapma arzusunu ve cesaretini kamçılایacağı için son derece yanlıştır. Yeri gelince haksızlığa karşı susmamak da bir fazilettir. Mehmet Akif Ersoy;

“Yumuşak başlı isem kim dedi uysal koyunum

Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boynum” derken yumuşak başlı olmakla, zillate boyun eğmenin farkına işaret etmiştir. (Ersoy, 2006: 381, 6. Kitap Asım,) Sert davranılması gereken yerde sert, yumuşak huylu olunması gereken yerde yumuşak davranmalı, bu huyların her birini yerli yerinde kullanmalıyız.

Yumuşak huylu olmadan bahis açıldığında birçok kişi derviş Yunus'un "Yaratılmışı severiz Yaradan'dan ötürü" mısralarını sözün bir yerine koyar ve herkesi, her şeyi kayıtsız şartsız sevmek ve hoşgörülü olmak gerektiğini bir şekilde buraya bağlar. Hâlbuki "Yaradan'dan ötürü" ifadesi mahlûkata gösterilecek şefkat ve sevgi için bir kayıttır. Sevgi incitmektir, sevdiğine kıyamamaktır, yüreğinde hissetmektir. Yunus'un dediği her şeyde ve özellikle sevgide Rabbi görmek, O'nun tüm yaratıklarına sevgiyle yaklaşmak O'nu incitmek adına her an O'nun hoşnutluğu gözetmektir. Ama bu bize Allah'ın hoş görmediğini hoş görme hakkı vermez. Üstelik hoş görebilmek için, görülende sayısız çirkinlik olsa dahi bir hoşluğun, bir güzelliğin bulunması da esastır.

Yumuşak huylu insanlar;

1. Her türlü strese rağmen, yumuşak huylu davranışlarla ve güzel ahlâkla, çağın hayat algısına direnmelidir,
2. Allah'ın halim sıfatının oluşu onu yanlış bir düşünceye yönlendirmemeli, imanında sağlam, ibadetlerinde samimi olmalıdır.
3. Başlarına sıkıntı gelen insanlara, kızmadan yardımcı olmalıdır.
4. İnsanlar arası ilişkilerde her eksikliği görmemeli ve hemen cezalandırılması yönüne gitmemelidir.
5. Şehvet ve gazap kuvvetinin kendisini aklın rehberliğinden koparmasına ve harekete geçmesine engel olmalıdır.
6. Allah'ın azabı hemen incekmiş gibi bir korkuyla ve halim sıfatı gereği bağışlanabileceği bir duygu içinde yaşmalıdır.
7. Duygusal davranışlarında yumuşak huyluluğu yaşam biçimi haline getirmeli, arkadaşlık ve dostluğun sıkıntılarına katlanmalıdır.
8. Kendisine kötülük edeni bağışlamalı, cahili hoş görmeli, zorluklara sabretmeli ve öfkesine mağlup olmamalıdır.
9. Kendine yapılan kabalıklara karşı aynı kabalıkla cevap vermek gibi bir davranışı asla olmamalıdır. Mevlâna'nın, "Köpek ayağımı ısırды; yani canımı yaktı. Fakat ben köpek gibi onu ısırمام, çünkü köpek değilim ben, ben de dudağımı ısırдыm" sözünü daima göz önünde bulundurmalıdır.
10. Öfke duygusunu bastırma, alacak-verecek ilişkilerinde kolaylaştırıcı olma gibi güzel davranışlar bireysel hakların ihlâliyle ilgili olup kamu haklarını kapsamadığı bizzat Peygamber'in uygulamalarından olduğunu anlamalıdır. (*Buhârî*, "Menâkıb", 114; "Hudûd", 10, 12; *Müslim*, "Hudûd", 8, 9(1688); "Fezâil", 77, (2327)

Daha sonraki Müslüman devlet ve hukuk adamlarının görüş ve uygulamalarının da bu yönde olduğunu unutmamalıdır. (*DİB, Kur'an Yolu Tefsiri, C. IV: 708-710*)

11. Yumuşak davranma; ne katlanma, tahammül etme gibi samimiyetsiz bir tavır ne de görmezlikten gelme, aldırış etmeme gibi sorumsuz bir tutumdur. Aksine kişinin kendi irade ve tercihi doğrultusunda ortaya çıkan ahlaki bir meziyet olduğunu daima hatırlamalıdır.

12. Yumuşak huylu olmak, birlikte hareket etme ve birlikte yaşama duygularının artmasını sağladığını bilmelidir.

SONUÇ

İslâm ahlâkı; yumuşak huylu olmayı, sabır, şefkat ve merhamet gibi erdemlere sahip olmayı; öfkeye, ihtiraslara ve diğer bencil duygulara hâkim olmayı; kendini bilmez insanların küstahça davranışları karşısında akıllı, soğukkanlı, ağır başlı hareket etmeyi öngörür. Bu duygusal davranışlar, akıl ve bilgidan kaynaklanmalıdır. Cahillikten, güçsüzlük ve onursuzluktan kaynaklanması halinde ise bu bir alçalma ve aldanmadır.

Yumuşak huylu olmak pasif bir özellik değil, aksine ruhun son derece aktif ve olumlu bir gücüdür. İnsan bu huyu sayesinde kendisini şaşkına çevirecek olan ihtiras ve öfkesine hâkim olup kızgınlığını dindirebilir. Bazı kaynaklar öfkeye hâkim olmayı, hoşgörü diye ifade etmişlerdir. Ancak bunu dinî esaslardan fedakârlık etme şeklinde anlamak ve yorumlamak doğru değildir ve buna kimsenin yetkisi yoktur. Din, Allah'ın dinidir ve onun uygulanmasını isteyen de Allah'tır. Yapılan bir kötülük veya ayıp şayet toplumu ilgilendiriyorsa, onu hoş görmeye ve affetmeye çalışma ve o hususta yumuşak davranma hakkı kimseye verilmemiştir.

Eğitimcilerin öğrencilerine istendik ahlaki davranışları kazandırabilmesi için sevgiyle, şefkatle, merhametle ve yumuşak huylu olarak davranması zorunludur. Öğrencilerin davranışlarının iyi bir istikamette gelişmesinde akıldan daha sağlam bir dayanak bulunmadığı gibi akıl ve bilgiyle yapılacak yumuşak tavır ve davranışlardan daha hayırlı bir rehber de yoktur.

İyi eğitim almış bir mümin; hata yapanlara mühlet verir, affetmeyi sever. Kendisine gelmeyene gider, vermeyene verir, kötülüğe kötülükle mukabele etmez. Güzel görür, güzel düşünür. Muhatabı kim olursa olsun ona yumuşak bir üslupla, gönül alıcı bir tarzda söz söyler. Söylediği mutlaka hayırdır. Eğer hayır söyleyemeyecekse susmayı tercih eder.

İslam'a göre insanların canları, malları ve manevi şahsiyetleri, her türlü saldırı, tehdit ve hakarettan korunduğu gibi ailesi ve milleti de fiili ve sözlü

saldırılardan korunmuştur. Dolayısıyla kişinin sövgü ve hakarete yol açacak davranışlardan uzak durması gerekir.

Eğitimci davranışlarında ve sözlerinde her türlü aşırıktan uzak olmalı, aşırı öfke ile vurdumduymazlık ortasında denge gözetmelidir. Din Eğitiminin ana yöntemi tatlı söze ve yumuşak davranışa dayanır. Ancak böyle bir yöntemle karşıdakiler üzerinde olumlu bir tesir bırakılır.

Eğitimciler Allah'ın ahlakı ile ahlaklanmalı ve O, halim sıfatı gereğince insanlara nasıl yumuşak davranıyorsa onlar da öğrencilerine öyle davranmalıdır. Eğitimciler, Peygamberimizin tavır ve davranışlarını örnek almalı ve eğitim öğretim faaliyetlerinde dengeli olmalı, asla aşırılığa kaçmamalıdır.

Yumuşak davranış ve tatlı sözle öğüt verme insana her türlü kilidi açacak anahtarlardır. Bu yaklaşım insanın karakterine ve yapısına uygundur.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, (2014), *el- Müsned*, Çev. Hasan Yıldız & Zekeriya Yıldız, İstanbul.

Âlûsî, Bağdadi,(1993), *Ruhu'l Meani*, Beyrut.

Arslan, Arif, (2017), *Allah'ın İsimlerinin Sırları*, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki, (2008), *Okulda Ahlak Eğit. ve Ahlak Öğret. Örnek Olay İncelemesi Yöntemi*, Ankara

Ayhan, Halis, (1986), *Eğitime Giriş*, İstanbul, Damla Yayınları.

Bayraklı, Bayraktar, (1999), *Kur'an'da Değişim, Gelişme ve Kalite Kavramları*, İstanbul, İFAV,

Bayraklı, Bayraktar, (2004), *Yeni Bir anlayışın ışığında Kur'an Tefsiri*, İst. Bayraklı Yay.

Bayraktar, M. Faruk, (1989), *İslam Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetleri*, İstanbul, M. Ü.İ. F. Yayınları.

Bilmen, Ömer Nasuhi, (1975), *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul,

Canan, İbrahim, (1993), *Kütüb-i Sitte Tercüme ve Şerhi*, Şanlıurfa Akçağ Yayınları.

Çamdibi, Mahmut, (1994), *Din Eğitiminin Temel Meseleleri*, İstanbul.

DİB Yayınları, (2006), *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, Ankara.

DİB Yayınları, (2007), *Kur'an-ı Kerim Meali*, Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, Ankara.

DİB yayınları (2015), *Hadislerle İslam*, Ankara.

Dodurgalı, Abdurrahman, (1999), *Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler*, İstanbul

- Duman, M. Zeki, (2008), **Beyanu'l-Hak**, Ankara, Fecr Yayınları.
- Ebu İsa et-Tirmizi, (1975), **Sünen-i Tirmizi**, trc. Osman Zeki Mollamehmetoğlu, İstanbul, Yunus Emre Yayınları.
- Ebu Suud Efendi, (2006), **Ebu Suud Tefsiri**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları.
- El-Hadimi, (2013), **Tarikatı Muhamediye Şerhi Berika**, trc. Bedrettin Çetiner, İstanbul.
- El- Mucem el Vasit**, (1996), Kahire, Darü'l Fikr.
- Emin, Osman (2017, Mayıs), “Duygusal Zeka Yeterliliklerinin Eğitimdeki Rolü” **Hikmet**, 29:92-105.
- Enes b. Malik, (1982), **el- Muvatta'**, , trc. A. Muhtar Büyükçınar, vd. İstanbul.
- Ersoy, Mehmet Akif, (2006), **Safahat.**, Neşre Haz. M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul, Çağrı Yay.
- Fromm, Erich, (2004), **Hayatı sevmek**, çev. Ali Köse, İstanbul.
- Gazâlî, (1971), **İhya-i Ulum-id din** trc. Ali Arslan, İstanbul.
- Goldziher, Ignaz, (1977), **Muslims Studies**, Newyork
- Göçgün, Önder, (2010), **Edebiyatımızdan İzler**, Denizli.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, (1975), **Sosyal Açıdan İslam Tarihi**, İst. **İnkılap ve Aka Basımevi**.
- İbn'ül Esir**, (1963), **en-Nihaye**, Dar'ul İhya,
- İbn-i Kesîr**, (1994), **el-Bidâye ve'n Nihaye**, Büyük İslam Tarihi, çev. Mehmet Keskin, İst.
- İbn Kesir (2010) **İbn Kesir Tefsiri**, trc. Savaş Kocabaş, İstanbul.
- İbn Manzur**, (1994), **Lisanü'l Arab**, Beyrut.
- İbn-i Mace**, 1982, **Sünen-i İbni Mace**, trc. Haydar Hatipoğlu, İstanbul, Kahraman Yayınları.
- İmam Buhârî**, (1970), **Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi**, Ahmed Naim, Ankara. DİB. Y.
- İmam Ebu Davud**, (1987), **Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi**, İstanbul, Şamil Yayınevi.
- İmam Müslim**, (1983), **Sünen-i Müslim**, trc. Ahmet Davutoğlu, İstanbul, Sönmez Neşriyat.
- İmam Nesei**, (1981), **Sünen'ün – Nesei**, trc. A. M. Büyükçınar, vd., İstanbul. Yay. Yayınları.
- İzutsu, Toshihiko**, (1975), **Kur'an'da Allah ve İnsan**, çev. Süleyman Ateş, Ankara.
- İzutsu, Toshihiko**, (1991), **Kur'an'da Dini ve Ahlaki Kavramlar**, trc. Selahattin Ayaz, İst.
- Kahveci, Niyazi, (2007), **English Translation of Qur'an al Karım**, Ankara. Akasya Kitap,

- Kahveci, Niyazi, (2016), **Çağımız ve Türkiye**, Ankara, Sinemis Yayınları.
- Kalın, İbrahim, (2016), **Ben, Öteki ve Ötesi, İstanbul**, İnsan Yayınları.
- Koç, Ahmet, (1998), Cehalet ve Din Eğitiminin Hedefleri, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, İstanbul, Sayı: 5:99-128.
- Konyalı, Mehmet, Vehbi, (1996), **Hülasatü'l Beyan, Fi Tefsir'il Kur'an**, İstanbul.
- Kotku, M. Zahid, (2011), **Cennet Yolları**, İstanbul.
- Köksal, Mustafa Asım, (1981), **İslam Tarihi, Medine Devri**, İstanbul.
- Maverdi, (1998), **Edebü'd dünya ve'd din**, trc. Ali Akın İstanbul
- Nasr, Seyyid Hüseyin, (1991), **İnsan ve Tabiat**, çev. Nabi Avcı, İstanbul.
- Ömer Çelik, vd., (2004), **Üsve-i Hasene 2**, İstanbul, Erkam Yayınları.
- Pellat, Charles, (1973), **Risale fi'l- hilm**, Beyrut.
- Razi, Fahru'd din, (1990), **Tefsir'il Kebir Mefatih'ul Gayb**, Ankara.
- Rıfat, Ahmed, (...), **Tasvir-i Ahlâk**, Haz., Hüseyin Algül, Tercüman 1001 Temel Eser, İst.
- Sayar, Kemal, (2008), **Merhamet**, İstanbul, Timaş Yayınları.
- Şamil İslam Ansiklopedisi**, (1990), *İstanbul*.
- Türkiye Diyanet Vakfı, (2009), **İlmihal, İslam ve Toplum**, Ankara.
- Türkiye Diyanet Vakfı, **İslam Ansiklopedisi**, *İstanbul*.
- Yazır, Elmalılı Hamdi, (1960), **Hak Dini Kur'an Dili**, Nebioğlu Basımevi,